

הלכות סוכה

א) ירושלמי העושה סוכה לעצמו מברך לעשות סוכה וכן בלולב וכן בציצית ובכל המצות, כך מצאתי, וליתא מדקאמר במנחות פרק התכלת שמעוה לההוא דמברך לעשות ציצית א"ל מהו ציצין דשמענא הכי אמר רב ציצית אינה צריכה ברכה דתניא העושה סוכה לעצמו מברך שהחיינו נכנס לישב בה מברך לישב בסוכה, העושה לולב לעצמו מברך שהחיינו נטלו לצאת בו מברך על נטילת לולב, ואילו לעשות סוכה ולעשות לולב אינו מברך ובכל מקום שחולק הבבלי עם הירושלמי הבבלי עיקר, וב"ב ריא"ף ז"ל, היתה עשויה ועומדת אם יכול לחדש בה דבר מברך זמן מיד ואם לאו לכשיכנס בה מברך :

(ב) אִיךְ אָמִי חוֹנָא לִיה לִרְב כְּהֵנָּא דְמִסְדֵּר לְהוּ אַכְמָא דְקְרוּשָׁה . י"מ א"צ לְבִרְךְ זִמְן אֱלוֹכֵב וְאִסּוּכָה בְעֵשִׂיתָם , דְמִנֵּי לְהוּ אַכְמָא , וְלִיתָא דְאִמֵּר גִּירוּשְׁלָמִי סוּכָה יִשְׁנָה ב"ש פּוֹסְלִים וּב'ה מְרֻשִׁירִים תְּנָא צִירִךְ לְחַדְשׁ בְּהַ דְבַר , חֲבֵרָא אִמֵּר סַפְח וּר' יוֹסִי אִמֵּר כָּל שְׁהוּ מֵאֵן דְאִמֵּר כָּל שְׁהוּ וּבְלִכְרַד עַל פְּנֵי כּוֹלָה הָא לְמִדַּת דְחִידוּשׁ בְּגוּפָה בְעִינָן , וְהָא דְמִסְדֵּר לְהוּ רַב כְּהֵנָּא לְאוּ אִזְמֵן דְלוֹכֵב וְסוּכָה קָאִי אִלָּא אִזְמֵן דְסוּכָה וְיִשְׁבִּיתָהּ דְתִרְוִיחֵיהּ מִסְדֵּר לְהוּ רַב כְּהֵנָּא אַכְמָא דְתִיּוּב מִצּוּה אַחַת נִינְתּוּ וְלֹא אִזְמֵן דְלוֹכֵב דְלֹא מִיפְסַר בְּהֵהוּיָא וְצִירִךְ לְבִרְוִי בְעֵשִׂיתּוּ אוּ בְנִמְלִיחֹו דְהוּא חִיּוּב מִצּוּתּוּ , דּוֹמֵן וְיִמְצוּה אִין מְבִרְךְ עֵלִיּוּ אִלָּא פִּעַם אַחַת אוּ בְשַׁעַת עֵשִׂיָּה אוּ בְשַׁעַת חִיּוּב , (וְרַב אֲבָן יִצְחָק גִּיָּאת) . וְהִלְכְתָּא סוּכָה וְאַחַר כֵּךְ זִמְן דְחִיּוּבָא דְיוֹמָא עֲדִיף וְהוֹמֵן עַל יְדֵי חִיּוּב הַיּוֹם בָּא לוּ שְׁהוּיִם גּוֹרֵם לְזִמְן שִׁיבָא , וְהַגְכֵּם לִישַׁב בְּהַ כָּל שְׁבַעַה מְבִרְךְ עַל כָּל פִּעַם וּפִעַם דְהִלְכָה כְּרַבְנָן דְאִמְרֵי אִין לְדַבְרֵי קִצְבָה הֵן לְחִרְבוּתָהּ הֵן לְמַעַם , חוּץ מְלִילֵי יוֹם טוֹב הָרֵאשׁוֹן שֶׁל חַג רִילִיף חֲמִשָּׁה עֶשְׂרֵי חֲמִשָּׁה עֶשְׂרֵי מִחַג הַמִּצּוּת דְלִילָה הָרֵאשׁוֹן חוֹבָה מִכָּאֵן וְאִילֵךְ רְשׁוּת כְּדִמְסוּכָה בְעֵרְבֵי פִסְחִים . וְאִין הִלְכָה כִּר' אֱלִיעֶזֶר דְאִמֵּר אַרְבַּע עֶשְׂרֵה סְעוּדוֹת חִיּוּב אֲדָם לְאֱכּוֹל בְּסוּכָה אַחַת בְּיּוֹם וְאַחַת בְּלִילָה . חֲדָא דִּיחִיד וּרְבִים הִלְכָה כְּרַבִּים , וְעוֹד דְר' אֱלִיעֶזֶר שְׁמוּתֵי הוּא , וְעוֹד דְחוּר כּוּ ר' אֱלִיעֶזֶר :

(ג) וְאִמֵּר רַב הָאִי ז'ל מְנַהַג פְּשׁוּם וְיודֵעַ הוּא שֶׁהִנְכַּסְתָּ לְסוּכַת חֲבִירוֹ לְבַקְרוּ בְּחַג מְבִרְךְ כָּל זִמְן שֶׁהוּא נִכְנָס לִישַׁב בְּהַ בֵּין תַּחַת סוּכָה שֶׁל עֵצִים בֵּין תַּחַת סוּכָה שֶׁל קִנִּים בֵּין מוֹעֵד שֶׁם בֵּין אִינֵי מוֹעֵד , וְלְדַבְרֵי חֲכָמִים מִי שֶׁלֹּא אֲכַל בְּסוּכָה בְּלִילֵי יו"ט הָרֵאשׁוֹן אִין לוֹ תְשׁוּלּוּמִין וְעַל זֶה נִאֲמַר מְעוּת לֹא יוּכַל לְהִקּוֹן , וְיִוצֵאִין מִסּוּכָה לְסוּכָה בְּשִׁישׁ לוֹ שְׁתֵּי סוּכוֹת , וְעוֹשִׂים סוּכָה בְּחוּלּוֹ שֶׁל מוֹעֵד וְאֵם נִפְלָה חוּזֵר וּבּוֹנֵה אוֹתָהּ אוּ הִבָּא מִן הַדְרָךְ וְאִין לוֹ סוּכָה אוּ גַר שְׁנִתְגַּיֵר בִּינְתִּיִים וְקָמֵן שְׁגַרְלֵי בִּינְתִּיִים וְהַגִּיעַ לְחִינוּךְ מִצּוּת :

(ד) וְאִדָּם יוֹצֵא יְדֵי חוֹבְתוֹ בְּסוּכַת חֲבִירוֹ שֶׁנִּאֲמַר כָּל הָאוֹרַח בְּיִשְׂרָאֵל יִשְׁבוּ בְּסוּכוֹת מִלְמַד שֶׁכָּל יִשְׂרָאֵל רְאוּיִן לִישַׁב בְּסוּכָה אַחַת . וְשֵׁאלוּ לְרַב הָאִי ז'ל שְׁנֵי אַחִין אוּ שְׁנֵי שׁוֹחֲפִין שְׁעוּשׁוּ סוּכָה קִסְנָה שְׁאִינָה מִסְפַּקַת לְכוֹלֵן לְאֱכּוֹל וְלִישֵׁן בְּהַ וְאֵלּוּ מִקְצַתָּן אוּכְלִין וְיִשְׁנִין בְּיּוֹם זֶה וְחֲבֵרֵיהֶם בְּבִתְיֵיהֶם וְכֵן עוֹשִׂין הָאֲחֵרִים יוֹצֵאִין יְדֵי חוֹבְתָן בְּעִינֵי זֶה אוּ לֹא . וְהַשִּׁיב לְעִינֵי אֲכִילָה וְשִׁתִּיָּה דְרַךְ כָּל אִישׁ וְאִישׁ לְאֱכּוֹל וְלִשְׁתּוֹת לְבִדּוֹ זֶה בְּשַׁעַה זוֹ וְחֲבִירוֹ בְּשַׁעַה אַחֶרֶת וְלִהְיֵשִׁיךְ בְּפִרְפְּרָאוֹת לַעֲשׂוֹת הִכְרַ יוֹצֵאִין , אֲבָל לְעִינֵי יִשְׁבִּיבָה וְשִׁיבָה בְּסוּכָה שְׁאִין לְהֵם קָבַע מַה יוּכַל לַעֲשׂוֹת אִם אִין לְהֵם מְקוֹם לַעֲשׂוֹת כּוּ סוּכָה כָּל אַחַד יִאֲכַל בְּשַׁעַה שְׁיוּכַל וְיִישֵׁן זֶה לִילָה זֶה וְזֶה לִילָה אַחַר אוֹתָהּ חֲצִי לִילָה זֶה חֲצִי לִילָה וְתַכָּא עֲלֵיהֶם בְּרַכָּה שְׁחִיבָה עֲלֵיהֶם הַמִּצּוּה בְּיּוֹתֵר , דְהַשְׁתָּא שׁוֹמְרֵי גִּוּוֹת וּפְרִדְסִין פְּטוּרִין כָּל שֶׁכֵּן מִי שְׁאִין לוֹ מְקוֹם לַעֲשׂוֹת כּוּ סוּכָה וְעוֹד הַמְצַטֵּר מִשׁוּם בְּקִי וּמִשׁוּם סִירְחָא פְּטוּר כָּל שֶׁכֵּן הַמְצַטֵּר מִפְּנֵי הַדּוּחַק אִלָּא יַעֲשׂוּ מִשְׁמֵרוֹת כִּינִיָּהם לְפִי מַה שֶׁהָיָא מְחֻזְקָתָּ (וְיִאֲכּוֹלוּ) וְיִישְׁנוּ בְּהַ אֵלּוּ לְלִילָה זֶה וְאֵלּוּ לְלִילָה אַחַר וְיִוצֵאוּ כּוֹלֵן יְדֵי חוֹבְתָן :

(ה) וְאִמֵּר רַב נִפְרוּנָאִי גִּאֵן ז'ל מִצּוּת סוּכָה לַעֲשׂוֹתָהּ כָּל אַחַד בְּבִיתוֹ וְלִאֲכּוֹל וְלִשְׁתּוֹת וְלָדוּר וְלִישֵׁן בְּהַ , וּבְבֵית הַכְּנֶסֶת אִין צְרִיכִין לַעֲשׂוֹת סוּכָה , אֲבָל אִם יֵשׁ בְּאוֹתָהּ

וְעוֹד שׁוּקִים וְרִגְלִין יִשְׂרָאֵל לְבּוֹא שֶׁם בְּחַג הַסּוּכוֹת יַעֲשׂוּ לְשֵׁם סוּכָה לְאוֹתָהּ הַסְתַּקְבָּצִין כְּדִי שִׁיאֲכּוֹלוּ וְיִשְׁתּוּ וְיִישְׁנוּ בְּסוּכָה שֶׁל בֵּית הַכְּנֶסֶת , אֲבָל לְהוֹצִיא שֶׁם סִפֵּר תּוֹרָה לֹא נִכּוֹן לַעֲשׂוֹת כֵּן . וְאִין מְנַהַג כֵּךְ בְּשִׁתֵּי יִשְׁבּוּת וְאִין עוֹשִׂין סוּכָה בְּבִיבְה"כ לְכָל עֵיקֵר , וְזֶה שְׁמִבְיָאִין רְאִיָּה מִן הַכְּתוּבִים אִישׁ עַל גִּגּוֹ וּבְחִצְרוֹת בֵּית אֱלֹהִים בְּעוֹרָא וּבְגִינֵין הַבַּיִת מַעֲשֵׂה זֶה בִּירוּשָׁלַיִם הָיָה שְׁהוּי עוֹלִים לְרַגְלָא וְאֲכַסְנָא נַעֲשִׂית יְרוּשָׁלַיִם כְּשֶׁעוֹלִים לְרַגְלָא , שְׁאֵלוּ לְרַב הָאִי מְנַהַגְנוּ מִי שְׁאִין לוֹ מְקוֹם לַעֲשׂוֹת לוֹ סוּכָה אִי עוֹשֶׂה אוֹתָהּ בְּבִיבְה"כ אוּ מִי שְׁאִין יְדוּ מִשְׁנַת אוּ שְׁאִין לוֹ פְּנָאִי לַעֲשׂוֹתָהּ אִי יוֹצֵא בְּהַ י"ח וְנִכְנָס וְיִושֵׁב בְּהַ וּמְבִרְךְ וְיִוצֵא אוּ לֹא , הַשִּׁיב דְלֹא אַתָּם יַדְעָתֶם שְׁחִיּוּב אֲדָם לְשׁוּם מְדוּרוֹ כָּל ז' בְּסוּכָה וְאֵם יוּכַל לָדוּר בְּבִיבְה"כ וְלִאֲכּוֹל וְלִישַׁב

ולישב שם וראי נכנס ויושב בה ומברך אבל כל י"ח לא יצא, ושאתם אומרים אין ידו משנת הלא מחצלת של קנים שיהקן ראשי מדנים או קנים שיסכך בהן ד'ו, ואם אי אפשר לו בכך מת יעשה, ובכנגד עושים אותה בבה"כ שלהם וכן היה מנהג ישראל אף במקדש שנא' איש על גנו ובחצרות בית אלהינו. בתשובת הגאונים ושאלתם אגן האירנא מי חייבונן למיעבד סוכה בבתי כנסיות ובבתי מדרשות או לא, כך ראינו דלא מחייב בר ישראל למיעבד סוכה אלא בביתיה בדירתו היכא דאכיל ושתי וגני תמורת דירתו של כל השנה אבל בתי כנסיות ובתי מדרשות אינן מיוחדים אלא להפלה ולהתעסק בהן בדברי תורה, אבל אם עושין אותם לשם עוברי דרכים שאוכלים שם וישנים שם יפה הם עושין, אבל בני העיר אין יכולין לסמוך על סוכה של בית הכנסת ולצאת ידי חובתן ואין יוצאין אלא בסוכה של כל אחר ואחד בביתו, לפיכך כשעושין אותה בבית הכנסת אין צריכין לברך עליה שלא לעצמן הן עושין אותה אלא לעוברי דרכים, וכתב רב עמרם הכי ולברך לישב בסוכה צריך לברך על כל פעם ופעם שנכנס לה אלא כיון שאין לה קביעות אלא בישיבה בסעודה ויש קידוש וכוס וסעודה לפניו סודרן על הכוס, דאיתמר רב אמר סוכה ואח"כ זמן ורבה בר בר חנה אמר זמן ואחר כך סוכה והלכתא סוכה ואחר כך זמן, וזמן על הכוס של קידוש הוא סודר, למדנו מתוך תשובות של רבינו האי ז"ל שהמנהג שעושין בספרד סוכה בחצר בית הכנסת ונכנסין ויושבין שם רוב הקהל ומברכין לישב בסוכה בישיבה בעלמא יפה הן עושין אבל כל ידי חובתן לא יצאו כי הסוכה היא תמורת דירתו של כל שנה לישב בה ולטייל בתוכה ולאכול ולשתות ולישן ולשנות בה והם אין עושין אלא ישיבה בעלמא :

ז' בתניתא (פ"ג דסוכה) היו לו כלים נאים מעלן לסוכה מה"ט דת"ר בסוכות תשבו כעין תדורו מכאן אמרו היו לו כלים נאים מעלן לסוכה ואהא קאי רבא משום דתשבו כעין תדורו ובית העשוי לכבוד בעינן דאמרינן שם אמר רבא מאני מיכלא לבר סמללתא, והפירוש מאני מיכלא כגון כלים שטוחנים בהם כריחים ולשין בהן כעריבות ויורות גדולות המבשלין בהן, דלא חייבה תורה אלא בדברים הרגילין לדירה ובית העשוי לכבוד בעינן ואותן הכלים לאו אורח ארעא לעויליגהו במקום שבני אדם דרים אלא בחדר האופים, ואותן בני אדם שמחמירים להוציא מן הסוכה בערות לאחר שאכלו טועים הם ומפרשי מעמא שמחמירין משום מאיסותא וליתא, וכן מוכח בהלכות גדולות דמפרש מאני מיכלא מאני דמשהו בהו חמירא ואע"י דליישי בהו ומאני דמחני בהו אבל מאני משתיא במסללתא והוא הדין להערות וכל הכלים הבאים בבית, שרגא אמרי לה במסללתא ואמרי לה לבר ממסללתא. וזאת לא אמרה רבא אלא אגב גררא נסיב לה תלמודא ולא משום תשבו כעין תדורו ולא משום מאיסותא כמו שפ"י רש"י ז"ל דאפי' שרגא דרהבא מיקרי שרגא דליכא מאיסותא, ונבי שבת אמר ר' אבהו תוה מטלל שרגא דלא מיקרי מאוס אלא נר ישן של חרש, ומעמא דהבא כדמפרש, ולא פליגי הא בסוכה גדולה הוא בסוכה קטנה ומשום דמיבעית כיון דקטנה היא כי מדליק לה שרגא ומעיייל לגווה ממשוך לבר ולא מקיים מצות סוכה אבל בסוכה גדולה שרי, ואי משום מאיסותא מה לי גדולה מה לי קטנה, ועוד מאי שנא במאני מיכלא דלא אפליג בין סוכה גדולה לקטנה, ותדע דההיא סיפא דשרגא רבא לא אמרה אלא ר' יהושע בן לוי אמרה בפרק לולב וערבה אין לו כלים להוריד סוהו ר"ח בר רב אמר פוחת בה ארבעה ורבי"ל אמר מדליק בה את הגר וממעט שיעורא דסוכה קטנה ועדיפא למיפסלה בהכי מעיולי מאני מיכלי, ולא פליגי הא לן והא להו לבני ארץ ישראל דליכא יו"ט פוחת ולהנהו מיירי ר"ח בר רב ולבני בבל דאיכא יו"ט ומיתב יתבינן מיירי ר' יהושע בן לוי דמדליק בה את הגר, וכן דרך התלמוד רבני בבל מיירי לבני ארץ ישראל ובני ארץ ישראל לבני בבל, ובפרק קמא דשבת גבי תפלת ערבית רשות כי האי נוונא ודוק ותשכח, ופרין תלמודא הינח סוכה קטנה סוכה גדולה מאי איכא למיטר דמעיייל בה מאני מיכלא וכדרבא מכלל דשרגא

לא אמרה רבא ולא ממעמא דמאני מיכלא דשייך בהו, ונקמ פסולה בהדלקת הנר דממעט לה אבל במאני מיכלא אינו ממעט לה אלא ודאי כדפרשינן ותו לא מירי, כפר"ה, והב טהור :

ז) **במגלת** סתרים מצאתי בירושלמי דפרק כיצד מברכין תמן תנינן סוכה ז' כיצד נמר מלאכול לא יתיר את סוכתו אבל מוריר הוא את הכלים מן המנחה ולמעלה בשביל כבוד יו"ט האחרון, ר' אבא בר כהנא רב חייא בר אשי בשם רב צריך אדם לפסול את סוכתו מבעוד יום ר' יהושע בן לוי אמר צריך לקדש בתוך ביתו ר' יעקב בר אחא בשם שמואל אמר קדש בבית זה ונמלך לאכול בבית אחר צריך לקדש ר' אחא רבי חנינא בשם ר' אושעיא מי שסוכתו עריבה עליו הרי זה מקדש בלילי יו"ט האחרון בתוך ביתו ועולה ואוכל בתוך סוכתו א"ר אבון ולא פליגי מה דאמר רב כשלא היה בדעתו לאכול בבית אחר ומה דאמר שמואל כשהיה בדעתו לאכול בבית אחר א"ר פנא אתיא דשמואל כר' חייא ודר' אושעיא כריב"ל ש"מ מקדש בתוך ביתו ועולה ואוכל בתוך סוכתו כחרא דוכתא דמיא דהא סוכתו עריבה לו והתם קביעותיה מיעקר אבל היכא דנמלך צריך לקדש, מכאן ראייה לרבינו נסים דמקדשין בבהכ"נ לאפוקי אורחין דאכלי ושתי בבי כנישתא פירוש בבית הסמוך לבית הכנסת שיוצאין בקידוש בהכ"נ לפי שברעתן בשעת קידוש לאכול שם. שאלו לרבינו נסים מכרי קיימא לן כרב אשי דאמר חוינא ליה לרב כהנא דמסדר להו אכסא דקידושא ונמרינן מינה דמאן דעביד סוכה או לולב לא צריך ליה לברוכי זמן דסניא ליה בזמן דכסא זמאי שנא בשופר דמברך זמן ולא סגי ברכסא כלולב דסגי ברכסא כדכתב בהלכות גדולות דאנן קיימא לן דאומר זמן בר"ה ויו"כ, והשיב דר"ה ויו"כ אינו מן התורה אלא שלשה רגלים כדאיבעיא לן בבבל מערבין מהו לומר זמן בהן, ורב ושמואל אמרי אין אומר זמן [אלא] בנ' רגלים וכן הוא אומר בירושלמי תנא אין אומר זמן אלא בשלש רגלים, א"ר מנא מתנייתא אמרה כך בהג המצות ובהג השבועות ובהג הסוכות תנא כל שכתוב בו מקרא קדש צריך להוכיח בו זמן, ואע"ג דמסקינן בעירובין והלכתא אומר בהן זמן אבל מדאיצטריך לביבעי ולאסוקי אלמא דומן דר"ה ויו"כ מדרבנן ולא אתי זמן דכסא מדרבנן ומפיק זמן דשופר מדאורייתא, אבל זמן דלולב וסוכה דאורייתא ואתי זמן דכסא דאורייתא ומפיק זמן דלולב ולא צריך למימר זמן בנטילת לולב ולא בעשייתו, ואני נפלאתי כי בכל הגלות אומר זמן כלולב או בעשייתו או בנטילתו כדתניא העושה לולב וכו' ומי שלא בירך בעשייתו מסדר להו בנטילתו, כרב כהנא לברכת זמן דסוכה ולישב בסוכה, ועוד דכיון דומן דר"ה ויו"כ מדרבנן ודשופר נמי מדרבנן וליפטר בכסא דאתי דרבנן ומפיק דרבנן, אלא מאי אית לן למימר דומן דכסא לא יכול למיפטר זמן דשופר לפי שאין מצות שופר בלילה אע"ג דהכל דרבנן, הן הכי נמי לא אתי זמן דסוכה דאורייתא לאפוקי זמן דלולב דאורייתא לפי שאין מצות לולב בלילה וצריך לברך זמן בנטילתו אם לא בירך בשעה עשייתו, והא דרב כהנא דמסדר להו אכסא דקידושא אומן דסוכה ואישיבתה קאי ולא אומן דלולב דהא קאי עלה [דסוכה] דהיתה עשויה ועומדת אם יכול לחדש בה דבר מברך זמן מיד ואם לאו לכשיכנס בה מברך שתים ואמר רב אשי וכו' ולולב מאן דכר שמיא וכן עיקר, (אב"ן) :

בריך רחמנא דסייען :

הלכות לולב

ח) **ולקחתם** לכם ביום הראשון, ולקחתם שתהא לקיחה לכל אחד ואחד, לכם משלכם להוציא את השאול ואת הגזול, פרי עץ הרר שמעם עצו ופריו שוים זה אתרוג. ותנן לולב הגזול והיבש פסול יבש פסול דבעינן הדר וליכא ובירושלמי לא המתים יהללוהו, וגזול פסול דכתיב לכם ואפילו ביו"ט שני כדר' יוחנן משום דהוה ליה מצוה הבאה

הבאה בעבירה דכתיב והבאתם גזול וגו' גזול דומיא דפסח דלית ליה תקנתא, ומשום חומר יו"ט ראשון דאורייתא אמרו רבנן כיו"ט שני ושאר ימים שיוצא בשאל ובגזול. ואמר רב פלטיי היבשים פסולים בין כיו"ט ראשון בין כיו"ט שני, ויש שאומרים כי כל הפסולין שבמשנה לענין ד' מינין שבלולב כולוהו כיו"ט ראשון קיימא דהוא מדאורייתא אבל בשאר יומי דרבנן כשרין לא שנא גזול ויבש ולא שנא שאר פסולין וכדו' יצחק בר נחמני אמר שמואל לא שנו אלא כיו"ט ראשון אבל כיו"ט שני מהוך שיוצא בשאל יוצא בגזול דפליג אדר' יוחנן תרא דרב אשי בתראה אוקים לכולה מתניתו' ביום טוב ראשון אליביה, ועוד דלגבי אתרוג שנקבחוהו עכברים בלישנא בתרא דאמר רב זה הדר בניחותא דכשר ואילו מתניתין תנן ניקב וחסר כל שהוא פסול ואוקים רב אשי למתניתין כיו"ט ראשון הא בשאר יומי כשר כדו' חנינא דמטביל ביה ונפיק ומדהאי כיו"ט ראשון כל פסולי דמתניתין נמי כיו"ט ראשון הוא וכן פסקו בהראי וכר' יצחק בר נחמני בשם שמואל כל הפסולין אינן פסולין אלא כיו"ט ראשון:

ט) וכתב רבינו יעקב מ"כ זה שאנו חולקין בין יו"ט ראשון ליו"ט שני לאו משני ספק ראשון קאמר דהתא ודאי יום טוב ראשון הוא דמיתקרי וכל חומר יו"ט ראשון עליו בין לענין מלאכה וקידוש ותפלה והבדלה לכד ממת דגדול כבוד הבריות וכו', ושלחו מהם הזהרו במנהג אבותיכם, ומנדין על שני ימים טובים של גלויות, אלא יו"ט שני הוא יום השלישי לחג וראשון לחול המועד דאין בו ספק ראשון וכן עיקר, (אב"ן):

י) ורביא ארבעה מינין שבלולב שנים מהם עושים פירות, העושין פירות יהו זקוקין לשאינן עושין פירות ושאינן עושין פירות יהו זקוקין לעושין פירות, העושין פירות אלו תלמידי חכמים המרביצים תורה ברבים ומבקשין רחמים על בעלי בתים שינצלו מכל פורענות, דשלחו מהם ליבעון רחמי איתכליא על עלייא שאלמלא עלייא לא מתקיימין איתכליא, ושאינן עושין פירות כו' אלו בעלי בתים שעושין נחת רוח לחכמים ותלמידיהם, ואינן יוצאין ידי חובתן עד שיהו כולן באגודה אחת שנאמר הבונה בשמים מעלותיו ואגודתו על ארץ יסדה, ד"א פרי עץ הדר מה אתרוג זה יש בו ריח ויש בו אוכל כך ישראל יש בהן בני אדם שיש בהם תורה ומעשים טובים. כפות תמרים מה תמרה זה יש בו אוכל וריח אין בו כך יש בני אדם שיש בהם תורה ואין בהן מעשים טובים. וענף עץ עבות מה הדס זה יש בו ריח ואין בו אוכל כך ישראל יש בהם בני אדם שיש בהם מעשים טובים ואין בהם תורה. וערבי נחל מה ערבה זו אין בה לא ריח ולא אוכל אף ישראל יש בהן בני אדם שאין בהם לא תורה ולא מעשים טובים, אמר הקב"ה לאבן אחד אחד ראי אפשר אלא יעשו כולן אגודה אחת ויכפרו אלו על אלו לפיכך הזהיר הכתוב ולקחתם לכם ביום הראשון כו', ד"א ארבעה מינין שבלולב באים לרצות על המים בשם שאי אפשר להם בלא מים כך אין העולם מתקיים בלא מים לפיכך צוה הקב"ה להרצות בארבעה מינים הללו לפני המקום כדי שיתרצו לפני וירדו להם גשמים בעתם. וראיתי בהגדה ולמה באתרוג שהוא דומה ללב לכפר על הרחורי הלב, ולמה בהדס שהוא דומה לעינים לכפר על סיקור עינים הדא הוא דכתיב ולא תתורו אחרי לבבכם וגו', ולמה בערבה הדומה לשפתים לכפר על במוי שפתים, ולמה בלולב אלא מה לולב אין לו אלא לב אחד אף ישראל אין להם אלא לב אחד לאביהם שבשמים, (אב"ן):

יא) וראיתי במדרש כל המקיים מצות אתרוג ואגודתו כאילו קיים כל המצות, וי"ל שהרי אתרוג עם שלשת מינין עולין תרי"ג, (אב"ן). וכפות לא נאמר אלא כפות לומר לך פרי עץ הדר אחד, כפות תמרים וענף עץ עבות וערבי נחל באגודה אחת. לולב מצוה לאגודו לא אגודו כשר, מאי מצוה משום זה אלי ואנוהו התנאה לפניו במצות לולב נאה שופר נאה סוכה נאה וכו', וכל המקיים לולב באגודו והדרם בעבותו כאילו

בנה טובה והקריב קרבן שנאמר אסרו חג בעבותים עד קרנות המזבח :

(יב) **תנן** התם במנחות פרק הקומץ ארבעה מינין שלכולב מעכבין זה את זה ואמר רב חנן בר אבא לא שנו אלא שאין לו אבל יש לו אין מעכבין . בהלכות פסוקת ובגדולות אין לו מעכבין דכולהו חדא מצוה היא דכתיב ולקחתם עד שהתא לקחה תמה בכל חד וחד , יש לו [אין] מעכבים דא"ל דלא איצטרך לאנגוהי לכולהו בהרדי אלא אף בהגבתה כל אחד ואחד יצא דקיימא לן כרבנן דלולב אין צריך אגד . וכשם שאין פוחתין מהן כך אין מוסיפין עליהן , לא מצא אתרוג לא יביא לא פריש ולא רמון כדי שלא תשתכח תורת אתרוג דילמא אתי למיסרך , ותניא כולן כמושין יבשין פסולין ה' יהודה אומר כשרין ומעשה בכני כרכום שהיו מורישין לולביהן לבניהן אמרו לו אין שעת הרחק ראייה, למדנו מזה דאליבא דכולהו בשעת הרחק כשרים , ואם לא נמצאו לחים יוצאים ביבשין דאין לך שעת הרחק גדול מזה וממה שאיפשר למצוא [יביא] , ומי שאינו מוצא כלל אל יביא ממין אחר :

(יג) **ושאלו** לרב פלמי לולב הגזול והיבש פסול אם נמצאו שלשת המינים כשרים ואיכא לולב או אתרוג יבש דלית ביה מששא סמיכין אדר' יהודה בשעת הרחק או כרבנן , והשיב הלכה כסתם מתניתין ופסולין בין בהדס בין בלולב בין באתרוג בין בערבה, חדא דיחיד ורבים הלכה כרבים, ועוד שסתם במתניהוין ומחלוקת בברייתא הלכה כסתם מתניתין כדאמר בפרק החולץ ליבמתו, הילכך ד' מינים שלכולב יבשין פסולין בין ביו"ט ראשון בין ביו"ט שני וכמושין כשרים , אבל ודאי במקום שאי אפשר להביא אותן לחין כשתן הרורין ואף בכמה פרסאות יוצאין ביבשים, שאף חכמים שאמרו יבשין פסולין במקום שאי אפשר מורים שיוצאין בהן דתניא א"ר יהודה מעשה בכני כרכום וכו' וכדלא אמרו לו שלא ברצון חכמים היו עושין אלא אמרו לו אין שעת הרחק ראייה למדנו מזה דאליבא דכולהו בשעת הרחק כשרים ואם לא נמצאו לחים יוצאין ביבשין דאין לך שעת הרחק יותר מזה :

(יד) **שיעור** אתרוג הקטן ר' מאיר אומר כגונו ר' יהודה אומר כביצה ור' יהודה ור' מאיר הלכה כר' יהודה ובגדול כדי שיאחזו שתיהן בידו אחת דברי ר' יהודה ר' יוסי אומר אפילו אחד בשתי ידיו , ר' יהודה סבר שיהא הלולב והאתרוג גישאין בידו אחת ולא יהא האתרוג כל כך גדול שיצטרך ליטול הלולב בידו אחת והאתרוג בשניה ור' יוסי סבר אף אם האתרוג גדול כל כך שלא היכל היר ליטול שתיהן ויצטרך שתי ידיו לאתרוג ולולב זה בידו אחת וזה בשניה כשר , וכן פירש רבינו האי ז"ל וכך היא בירושלמי סבר ר' יוסי אילו היה כתוב וכפות תמרים יאות לא כתב אלא כפות תמרים זה בידו אחת וזה בידו אחת אבל אי הוה כתב וכפות היה לך לומר ששניהם בידו אחת , והלכתא כר' יוסי דנמוקו עמו , וכן עמא דבר :

(טו) **עקום** דומה למגל פסול והוא שעקום לפניו אבל לאחוריו דרך גדילתו הוא וכשר . וכתב רבינו האי ז"ל הלולב סבפנים הוא צומח ורבוץ כלפי חוץ אם מפאת פניו עקום משונה הוא ופסול ואם מכלפי חוץ שהוא אחריו דרך גדילתו הוא וכשר , ועקום לצדדין כעקום לפניו דמי ופסול , חרות פסול כחריות של דקל שיוצא מכלל לולב, דומה לחרוח כשר היינו שנפרדו עליו ויוכל אדם לחברן , לולבא דסליק בחד הוציא בעל מום הוא ופסול : (טז) **ואמר** רבינו האי ז"ל דרכו של לולב לעלות בשני הוצין דבוקין זה בזה מפני שכל הוצין היוצאין על גבי שדרו מתמעטין ועולין ובזמן שעולין למטה מראשו של שדרו הוצין היוצין מצדדיו וכלין ונשארו שנים אלו כאשר הוא עולה כשר ואם אין על ראשו שלשה בדים אלא אחד והשאר עולים דרך אותו צד וכן כל הלולב דרך צדו אחד הן עולין הכרים בעל מום הוא ופסול . נחלקה התיוטת פסול , בהלכות פסוקת וגדולות תימנת הוא גבא דהוצא היכא דרבצין אהרדי דמהיים להו ומשוי להו

לזה חד אם נחלקה פסול, וכן כתב רבינו האי ז"ל שכל העלין הן תיומות שכולין העלים לשנים ואם התיומת האמצעית קיימת אע"פ שנפרדו שאר התיומות כשר וזהו נפרדו עליו כשר וצריך לחברו דתנן ר' יהודה אומר יאגרנו מלמעלה כפות תמרים כפות שיאגרנו, וכך מנהג כל ישראל לחזר אחר לולב שלא נפרדו עליו ואם לא ימצא אלא הוא ותתיומת קיימת שלא נחלקה כשר :

(י) **תנן** הרם הגוול והיבש פסול עבות כשר שאינו עבות פסול, היכי דמי עבות אמר רב יהודה והוא דקיימא הלחא תלחא מרפי בחד קינארב כהנא אמר אפילו תרי וחד רב אחא מהדר אתרי וחד הואיל ונפיק מפומיה ררב כהנא אמר ליה מר בר אמימר אבא להווא הרם שומה קרי ליה, ואית דפסקי כרב יהודה דכתיב הביאו עלי הרם ועלי עץ עבות ועשו סוכה ואמרינן היינו הרם היינו עץ עבות ואמר רב הסדא הרם שומה לסוכה ועץ עבות ללולב נמצא ההרם שומה פסול להושענא, הרב אבן גיאת, ואין ראייה לרב מכאן דירלמא עבות דקרא תרי וחד והרם שומה לסוכה חד וחד, (אב"ן). ובהלכות גדולות פסק כרב יהודה והרם שומה פסול להושענא בין לחודיה בין בעבות והיכי דמי הרם שומה דרברבן מרפיה ופתין, ולא נהירא לי מראמימר דלעיל, (אב"ן) : (ת) **ורב** פלמי אמר כיון שיש בו שלשה הרסין עבות כרב יהודה יכול ליתן בו ממי שאינו עבות כמה שירצה וכן מנהג בשתי ישיבות, וכן כתבו רב סעדיה ורב נטרונאי ורב משה ז"ל דהא סיב הדקל ועקרו הן כשרים לאגוד בהן לר' יהודה דאין אוגדין את הלולב אלא במינו ואע"ג דסבר לולב צריך אנד הואיל ומין לולב הן וכל שכן לרבנן דאין צריך אנד, ובל שכן בהרם שאינו עבות דכשר למלאות בו, וכן מנהג כל ישראל למלאות בהרם שאינו עבות לנאותו. נשדו רוב עליו ונשתתירו בו מיעוט כשר ובלכד עתהא עבותו קיימת ומשכחת לה באסא מצראה שיש סביבותיו שבעה עלין בקיני', ואע"פ שיש לו שם לזוי כשר. יבשו רוב העלין ונשתתירו בו ג' בדי עלין לחין בראש כל אחד ואחד כשר. ואמר רבינו סעדיה ואי איכא שלשה קיני ברישיה סגי ליה בהכי, דבריו ג' בדי עלין לחין קנים הם ובכל אחד ג' קיני ברישיה, ואין נראה דהא מתחילה אי' מפי אלא ג' עלין בראש כל אחד ואחד, וכן כתב רב חפץ גאון אם נשתתיר בו בכל אחד ג' עלין לחין כשר. ותניא ר' ישמעאל אומר פרי עץ הדר אחד, כפות תמרים אחד, וענף עץ עבות שלשה, וערבי נחל שתים, ואפי' ב' קמיטין ואחד שאינו קמום ר' מרפון אומר אפי' שלשתן קמומים, והלכה כר' מרפון דחזר בו ר' ישמעאל לגבי ר' מרפון, מכל מקום מצוה מן המוכרח להיות שלשתן שלמים מדאמר להו שמואל להנהו דמוזבי אסא אשון וזבינויבי ואי לא דרשינא לנו כר' מרפון ומדלא דריש להו ש"מ כך מצוה מן המוכרח להיותן כולן שלמים, וכן כתב רב שר שלום ז"ל :

(יג) **וישמעתי** שיש מקומות שנותנין בלולב ס"ח בדים של הרם כמנין לולב, ואני מצאתי מצוה מן המוכרח להיות בלולב עלין כמנין לולב, (אב"ן הירחי). וכתב רב נטרונאי ז"ל שהרם של לולב אין צורך שיהא עבות אלא שלשה בדין בלבד והלכה כר' מרפון ואפי' אליבא דר' ישמעאל ור' עקיבא דמתמירי מפי מר' מרפון לא מצרכי אלא שלשה בדין, וזה שנהגו להרבות בו כדי לנאותו :
נשלם הלכות לולב, בריך רהמנא דסייען .

הלכות אתרוג

(כ) **אתרוג** הגוול והיבש פסול, עלתה בו חזויה על רובו נטלה פטמתו נקלף נסרק ניקב וחסר כל שהוא פסול, עלתה חזויה על רובו בין במקום אחד בין בשני מקומות פסול, על מיעוט במקום אחד כשר ובשני מקומות הוי ליה כמנומר ופסול, ובחוטמו שהוא חודו של אתרוג אף בכל שהוא פסול דאין זה הדר, ירושלמי

תמן אמרין רובו מצד אחד וחוטמו כרובו לפסול, אלמא רובו ומיעוטו שאמר מצד אחד הוא ולא מכל צדדיו. נמלה פממתו פסול, תנא ר' יצחק בן אלעזר נמלה בוכנתו, ותניא בברייתא עלתה חזוית על רובו נמלה בוכנתו נסדק נקלף ניקב וחסר כל שהוא פסול, למדנו נמלה פממתו דמתניתין היינו בוכנתו דברייתא. ובירושלמי נמלה פממתו תמן אמרין נמלה שושנתו ר' יצחק בר חקולא אמר פיקא, ופירש רב האי זיל פיסמא של אתרוג עם החוטם היא כפיסמא של רמון וזהו שושנתו ופיקא היא עגולה כרתגן לא יזה לא על הכוש ולא על הפיקא, ובוכנתו דתני ר' יצחק בן אלעזר לענין ניטל עוקצו כשר דתנן והוא העוקץ שהאתרוג תלוי בו באילן כבוכנא באסימא, ואותו עוקץ נכנס באתרוג שיש לו מקום עמוק קצת כבאסימא, בוכנא הוא המרוך שבו שוחקין התבלין באסימא, ופירשו חכמים בוכנא בא ואכנא, אסימא חסירתא, ואם נמלה הבוכנא לגמרי שלא נשאר מן העוקץ בו כלל פסול אבל אם ניטל מעוקצו ולא הבל לפי שקצת מן הבוכנא קיימת בתוך האתרוג שעיקרו קיים כשר, ומסתברא כרבינו האי זיל ובוכנתו דר' יצחק בן אלעזר לאו היינו פממתו דמתניתין כלל אלא לענין עוקצו כשר ובלא לחלק דהיכא דלגמרי ניטל פסול אחרי שניטל אותו עיקר הנכנס באתרוג כבוכנא באסימא דהוה ליה חסר קצת, אבל הכולט שלא נכנס ממש כנוף האתרוג כשר, (אב"ן):

כא) ניקב נקב מפולש שנראה הנקב משני צדדין בכל שהוא ושאינו מפולש בכאימר והחמירו עליהן כל ישראל אף אם אינו מפולש וניקב כפי המחט כל שהוא שפוסלין אותו ב' ימים טובים הראשונים, (אב"ן):

בפסקות גדולות פסקו כלישנא קמא דרב דאתרוג שנקבוהו עכברים פסול אף ביו"ט שני, דאע"ג דר' חנינא מטביל ביה ונפיק ביה ביו"ט שני ומתניתין דחסר כל שהוא פסול ביו"ט ראשון, שאנו נקבות עכברים דמאיסא ופסול בכל ימות החג לברך עליו, וכן כתב רב נטרונאי דרב ור' חנינא הלכה כרב, ובכל ימות החג נקבוהו עכברים פסול דאי ביו"ט ראשון בלא נקובת עכברי דמאיס תנן חסר כל שהוא פסול:

כב) ורבינו האי מחליף הגירסות לישנא בתרא דרב לקמא ופסיק כלישנא בתרא דהוא גרים [בל"ב] כך אתרוג שנקבוהו עכברים אמר רב אין זה הדר ופסול אינו והא ר' חנינא מטביל ביה ונפיק ור' חנינא קשיא מתניתין דתנן חסר כל שהוא פסול לא קשיא מהניתין ביו"ט ראשון ודר' חנינא ביו"ט שני והלכה כר' חנינא דרב תלמיד לגבי ר' חנינא דהוה ואין הלכה כתלמיד במקום רב, ואין כנרסת רבינו האי בכל ספריו:

כג) ואין אוגדין את הלולב אלא במינו דברי ר' יהודה ור"י למעמיה דאמר לולב צריך אגד ואי אגד ליה כמינא אחרינא הוה ליה חמשת מינים, ואם רצה לקשרו בגימוניות של זהב כמנהג יקירי ירושלים הרשות בידו ובמינו יאגדנו מלמטה, ובמקום שאוגדין אותו היו עושין כן יקירי ירושלים אבל למעלה מן התיומת עד העיקר כדרך שאוגדין אותו העולם בכפות החמר עד יום הושענא רבה שמיניחין אותו פרוד לא יתכן לאגדו ולקשרו ולסככו בגימוניות של זהב דלא ליהוה הגימוניות חציצה בין הלולב להרס ולערבה אבל יוכלו לאגדו מן התיומת עד ההרס: וזה שנהגו לאגדו סביבותיו מן התיומת עד עיקרו על שום שנאמר כפות כפות שלא יפרדו עליו. וביום הושענא רבה שנשלם כל לקיחתו מניחין אותו פרוד להודיע כי נגמרה חובתו מדרבנן זכר למקדש, (אב"ן). ומכל מקום קיימא לן ברבנן דפליגי אדר' יהודה דאמרי דלולב אין צריך אגד ונהגו לאגדו משום זה אלי ואנוהו:

כד) ובשמיני ספק ז' דלא נמליגין ליה בלא ברכה כי היכי דיתבינן בסוכה ולא מברכינן. לפי דמוכה דכל ז' הוא מדאורייתא החמירו בפסיקו ומשום דשלחו מהם וכו' ולולב דאינו מן התורה ז' אלא במקדש דכתיב ושמתחם לפני ה' אלהיכם ז' ימים ובגבולין יום אחד ושאר הימים זכר למקדש לא החמירו בח' ספק ז' ליטלו בלא ברכה, (אב"ן):

(כה) **ארבע** מינין שבלולב אין יוצאין בהן אלא דרך גדילתן, ואותן הפתאים שלוקחין האתרוג חוטמו למטה ועוקצו למעלה כדרך שתלוי באילן, בודים מלבן ואינן יוצאין ידי חובתן דבתחילה גדילתו חוטמו למעלה ועוקצו למטה כדרך כל פירות האילן ולבסוף מתוך כבודו נהפך את שלמעלה למטה וכן דרך שאר הפירות הכבדים, ולכך תקנו חכמים לברך על נטילת לולב להודיע שחייב ליטלו כדרך גדילתו, ולא תקנו לברך על לקיחת לולב אע"פ שכתוב בתורה ולקחתם שהלקיחה היא הקנייה במשמע והנטילה היא לשון נשיאה, (אב"ן) :

(כו) **ומותר** לקחת את הלולב והאתרוג בסודרו ויוצא בו דלקיחה על ידי דבר אחר שמה לקיחה אם הוא דרך כבוד דכל לנאותו אינו חוצץ אבל בכלי אסור דכלי דרך בויון הוא וחוצץ, ואם נשאר עלי ההרס וערכה ועלי הלולב בינתים אינו חוצץ דכל מין שבמינו אינו חוצץ :

(כז) **הרס** של מצוה אסור להריו בו דלריחא קאי ומריחא הוא דאקצייה כל ז', אתרוג של מצוה מותר להריו בו דלאכילה קאי ומאכילה הוא דאקצייה כל ז' מריחא לא אקצייה, וכי מריח בו מברך אשר נתן ריח טוב בפירות, דאסור ליתנות מן העולם הזה בלא ברכה. ואין אדם יוצא ידי חובתו ביו"ט א' בלולבו של חבירו דת"ד ולקחתם לכם ביום הראשון לכם משלכם, אא"כ נתנו לו חבירו במתנה, ומעשה בר"ג ור' יהושע ור' אלעזר בן עזריה ור' עקיבא שהיו באים בספינה ולא היה להם לולב אלא אר"ג שלקחו באלף זוז נטלו ר"ג ויצא בו ונתנו במתנה לר' יהושע נטלו ר' יהושע ויצא בו ונתנו וכו' והחזירוהו לר"ג וכו' אנב אורחיה קמ"ל דמתנה ע"מ להחזיר שמה מתנה וכדרכא דאמר רבא הא לך אתרוג זה במתנה ע"מ להחזירו לי נטלו והחזירו יצא לא החזירו לא יצא, פירוש ובדכפליה לתנאיה ובתנאי קודם למעשה כתנאי בני גד ובני ראובן שיאמר כך ע"מ שתחזיר לי אתרוג זה יהי לך במתנה ואם לא תחזירוהו לי אינו אצלך במתנה כדכתיב אם יעברו ונתתם ואם לא יעברו ונאחזו בתוכם :

(כח) **ירושלמי** רב נחמן בר יעקב הוה יהיב אתרוגא מתנה לבריה א"ל לכשתזכה בו ובמצותו החזירוהו לי, ואנן השתא דלא עברין הכי לפי שהרבר ידוע לכולן שאין זה נותנו לזה אלא להחזירו כדי שיצאו כולן ואם לא החזירו ונתנו לחבירו במתנה כמו שנתנו לו חבירו לגמרי גם הוא לא יצא שעל דעת כן נותנים זה לזה מסתמא ואין צריך לפרש : **לא** יקיני איניש לולבא ביומא טבא לינוקא דקטן מיקנא קני אקנויי לא סקני ואשתכח דנפיק בלולב שאינו שלו :

(כט) **בראשונה** היה לולב ניטל במקדש ז' ובמדינה יום א' משחרב הבית התקין רבן יוחנן בן זכאי שיחא לולב ניטל במדינה ז' וזכר למקדש, ויו"ט ראשון אע"פ שהוא מן התורה בנבולין אם חל בשבת אסור ליטלו דגזרו חכמים כרבה דאמר רבה גזירה שמא יטלנו בידו ויעבידנו ד' אמות ברשות הרבים, והיינו מעמא דשופר ומגילה דלא דחו שבת. מצאתי אנשי מורח אין מוענין לולב בשבת אנשי מערב מוענין לולב בשבת ולקחתם לכם ביום הראשון כתיב ואין כאן שבת, (אב"ן). וכיון דאסור לן למלטולי לולב בשבת הא דתנן ומקבלת אשה לולב מיד בנה ומיר בעלה ומחזירתו למים בשבת ודא"ר יהודה בשבת מחזירין וביו"ט מוסיפין ובמועד מחליפין קודם גזירה דרבה הוא ואין עושין כמותן. וכתיב רב עמרם חזינן דמוסיפין להדס ומחליפין :

(ל) **ואם** היו ענביו מרובות מעליו ומיעטן כשר ואין סמטעין ביום טוב, הפריש שבע אתרוגים לשבעת הימים כל אחת ואחת יוצא בה ואוכלה למחר דכל הראי (לא) איתקצאי (אלא) לכולי יומא, ואתרוג דאיתקצאי לשבעה אף על פי שנפסלה אסור לאכלה כל שבעה דמאכילה איתקצאי כל שבעה, ואנן דאית לן תרי יומי א"ר יוחנן אתרוג בה' ספק ז' אסורה במ' ספק ח' מותרת, סוכה אפי' במ' ספק ח' אסורה דאי מיקלע ליה

ליה סעודתא בח' בין השמשות של מ' הוה אכיל לה תמן ומגו דאיתקצאי לבין השמשות דמ' איתקצאי לכולי יומא דמ' ספק ח', ואם נפלה הסוכה דליכא משום סתירת אהל אסור ליהנות מן העצים, וכן אתרוג בח' ספק ו' אסורה דמגו דאיתקצאי לבין השמשות דח' איתקצאי לכולי יומא, אבל בתשיעי דתרי מגו לא אמרינן דהא בח' לא מיתסר אל בא מגו, זכבר פירשתי לעיל למה החמירו בסוכה בח' ולא בלולב, והשתא דקיימא לך בהא כח' יוחנן דתרי מיגו לא אמרינן גבי מוקצה יש להוכיח ההיא דירושלמי פ"ק דיו"ט ובפרק בכל מערבין בפלוגתא דרב ור' יוחנן דהלכתא כר' יוחנן ומוותרין, וכן עמא דבר, אך יש שאומר דהלכתא כרב מדפסיק תלמודא בריש מסכת ביצה הלכתא כוותיה דרב בהני תלת. בין לקולא בין לחומרא, לקולא שני ימים טובים של גליות דנולדה בזה מותרת בזה דשתי קדושות הן, לחומרא שבת ויו"ט ושני ימים טובים של ר"ה דנולדה בזה אסורה בזה דקדושה אחת הן ואסור בפתיחות ושמן להדליקן, ויצע דלא דמו לביצה למבין אע"ג דירושלמי אפיך לה לביצה, (אב"ן):

(א) **תוספתא** קמן היודע לנענע חייב בלולב, להתעטף חייב בציצית, היודע לשמור תפילו אביו לוקח לו תפילין, היודע לרברב אביו מלמדו תורה צוה לנו משה וגו', (היודע לקרות) ומלמדו פסוק ראשון של ק"ש, היודע לשמור גופו אוכלין על גופו מהרות, היודע לישאל ברשות הרבים ספיקו טהור ברשות היחיד ספיקו טמא, היודע לפרוס כפיו חולקין לו תרומה בכית הגרנות, היודע לשחוט אוכלין משחימתו והוא שגדול עומד על גביו, והיכול לאכול כוית דגן בכדי אכילת פרס מרחיקין מצואתו ומימי רגליו ד' אמות להפלה, ובגדול אע"פ שאינו יכול לאכול כוית בכדי אכילת פרס. כל מה שנאמר בקמן הוא כרי לחנכו והא דתנן בפרקי אבות בן י"ג למצות לענין חיוב כל התורה. כל היום כשר לקריאת המגלה ולקריאת ההלל ולתקיעת שופר ולנשילת לולב וכולן שעשו מעלה עמוד השחר יצאו, ואינו נוהג בלילות כמימים. כך מנהגם של אנשי ירושלים אדם יוצא מביתו לולבו בידו, נכנס לבהכ"נ קורא ק"ש ומתפלל לולבו בידו, קורא בתורה ונושא את כפיו מניחו על גבי קרקע, לבקר חולים ולנחם אבלים לולבו בידו, נכנס לבית המדרש משגרו ביד בנו ביד עבדו ביד שלוחו, להודיעך כמה היו המצות חביבות עליהן:

(ב) **ואמר** רב האי הא דאמרו רבנן לנחם אבלים לולבו בידו כך שמענו מרבתינו. והני מילי בזמן שהמת נפטר ביו"ט או במועד שעתידין קרובי המת לנהוג אבילות לאחר החג, ואע"פ שאין אבילות נוהג בחג חביריו באין אצלו ויושבים עמו ליישב דעתו ומדמה לה כמו שבא לנחם את אבלים, אבל אם מת לפני הרגל אפילו שעה אחת קיימא לן דבטלה הימנו גזירת ז' ול' לענין כ"א יום:

(ג) **ולענין** זמן ברכת לולב ונענוע, בפסוקות ובגדולות העושה לולב לעצמו מברך שהחיינו, נטלו לצאת בו מברך על נטילת לולב, ואמר רב פלמוי מי שנטול לולב לצאת בו חייב לברך על נטילתו שהלכה רוחת היא בישראל כל המצות כולן מברך עליהן עובר לעשייתן חוץ מן המבילה, ולענין נענוע אם נטול שלא בשעת תפלה מברך עליו ומנענעו ומחוררו למקומו, ואם ירצה לעשות כאנשי ירושלים עושה וייושר כחו, וכ"כ רב נטרונאי, ואם בשעת תפלה נטלו מברך עליו ומנענעו בהודו לה' החילה וסוף ובאנא ה' הושיעה נא בלבד:

(ד) **ואמר** רב צמח לולב משעת נטילתו מברך בו וזה שמוציאו לבית הכנסת כרי לגמור בו כל מצותיו כמנהג אנשי ירושלים, ואם אין מוציאו אין עליו כלום ויצא ירי חובתו בהנבחתו, ומדחניא היה משכים לצאת לדרך מביאין לו שופר ותוקע לולב ומנענע מגלה וקורא בה וכשיגיע זמן ק"ש קורא ומתפלל הא למדת דאם אין לו דרך מברך לאחר התפלה, א"כ צריך שיביאנו התינוק לבהכ"נ ויתפוש הלולב בלא אתרוג או יתפוש לחו ע"י כלי או דאפיך להו לולב בשמאל ואתרוג בימין, וכשיגיע זמנו אחר התפלה לפני ההלל

ההלל מברך עליו ונוטלו ומתקנו כדרבו, דהכי נמי פריך בסוכה והא מדאגביה נפיק ביה ומשני כשהפכו, וכן כתב רבינו נסים ז"ל, ומראמר סביאים לו לולב ומנענעו שלא בשעת התפלה הא למדת שצריך לנענעו בשעת נטילתו כשמברך עליו וולת אהו נענעו דהלל בהורו לה' תחילה וסוף ובאנא ה' הושיעה נא, וכן קבלה מהגאונים ז"ל ובפסקות ובגדולות, וכן עמא דבר:

(ה) **ואמר** רבינו סעדיה ז"ל כי המנהג להעלותו למעלה בשעת הזכרת השם דהורו לה' ובאנא ה' הושיעה נא, ומנענעו בהורו לה' תחילה וסוף ובמקום שכופלים מנענעים באנא ה' הושיעה נא ב' פעמים, וכן בהורו לה' שבסוף ב' פעמים, נמצא שנענעו ו' פעמים עם נענעו שבברכה נטילתו, ובמקום שאין כופלין ד', ובמקום שכופלין אנא ה' הושיעה נא ופושטים הורו לה' שבסוף נמצא ה', ובציבור ש"צ מברך בקול רם י"ד נטילת לולב ועונין אמן ומנענעין ומברכין לגמור את ההלל וכן בשאר ימות התג, ונטילת לולב לעולם ו' ימים ולא עוד, דבשבת לא נוטלים משום גזירה דרבה, ונענעו דלולב ילפינן לה משתי הלחם שהיו מניפין אותם דתנן במנחות בפרק שתי הלחם ושני כבשי עצרת כיצד הוא עושה נותן שתי הלחם על ב' כבשים ומניח ידו תחתיהן ומניף מוליך ומביא מעלה ומוריד ואמר רבא וכן בלולב, מוליך ומביא למי שר' רוחות העולם שלו, מעלה ומוריד למי שהשמים והארץ שלו, ד"א מוליך ומביא כדי לעצור רוחות רעות, מעלה ומוריד כדי לעצור מללים רעים, למדנו מזה שצריך להיות מוליך ומביא מצפון לדרום וממזרח למערב, (אב"ן):

(ז) **וזאת** אומרת שירי מצוה מעכבין את הפורענות שהרי תנופה שירי מצוה ועוצרות רוחות רעות ומללים רעים, ובריש יומא לכפר עליו וכי תנופה מכפרת והלא אין כפרה אלא בדם אלא שאם עשאה לתנופה שירי מצוה מעלה עליו הכתוב כאילו לא כיפר וכיפר דאין כפרה אלא בדם שנאמר כי הדם הוא בנפש יכפר, ונשאל לגאונים אם הנענעו הוא זולת מוליך ומביא מעלה ומוריד, ופר"ח ונענעו זה זולתי מוליך ומביא מעלה ומוריד, וכך קבלנו מרכיבו האי והעמידי בעיקר דבר זה מתלמוד ירושלמי דגרס התם צריך לנענעו שלשה פעמים על כל דבר ודבר, ר' זעירא בעי הכין חד והכין חד או רילמא הכין והכין חד, פירוש הולכה והובאה אחד הן ואית בהן ג' פעמים על כל דבר ודבר ואית בהן ג' נענעוין והרי באן מ' נענעוין ג' בהולכה והובאה ממזרח למערב ומצפון לדרום ועלייה וירידה ג', או הולכה א' והובאה א' ועלייה א' וירידה א' והרי י"ח נענעוין לו' הרוחות לכל אחד ג' נענעוין, ולא איפשיט בעיין ועבדינן לחומרא עד י"ח נענעוין, ומצינו למדים שהנענעו הוא זולתי מוליך ומביא מעלה ומוריד, וכן עיקר:

(ז) **ולענין** זמן דלולב כתב ר"ש ז"ל הצרפתי דעיקר מצות הזמן בעשיית הלולב הוא מבערב דתניא העושה לולב לעצמו מברך שהחיינו נטלו לצאת בו מברך על נטילת לולב וכן בסוכה, ואם בירך עליו בשעת עשייתו שוב לא יברך בשעת נטילתו ואם לא יברך בשעת עשייתו יברך בשעת נטילתו כראשון ושוב לא יברך כיו"ט שני שעולה לו כאילו בירך בשעת עשייה, ולפי שרוב בני אדם אין להם לולב ולא ברכו בעשייתו וצריכין לברך בנטילתו כראשון אותה ברכת זמן עולה לו כבזמן עשייתו ושוב אין צריך לברך עליו, דלא גרע ברכת זמן דראשון אע"פ שהוא ספק, משעת עשייה, דלא הימא אינו לא שעת עשייה ולא שעת נטילתו דהאירנא דירעינן בקביעא דירחא ופשטא לן דוראי יו"ט א' קודש ושעת נטילתו הוא הילכך כיון שבירך כיו"ט ראשון שוב לא יברך כשני ואם בירך הויא לה ברכה לבטלה, (אב"ן):

(ח) **מנהג** צרפת ופרובינצא ואלמניא זולתי בארץ ספרד לומר בהושענא רבה מומרים של שבת וקדושה רבה כמוסף כשאר ימים טובים, וי"ל הטעם אע"פ שלא נקרא יום ה' של חג שבתון ככל מקום הוא תכלית התג ותכלית התקפה ותשלומי הפרים שבעים

שבעים כנגד שבעים אמות שהיו מתמעטין והולכין, וכן ההקפות, וזכר לדבר יריחו כדאמרינן בירושלמי. שבכל יום היו מקיפין את העיר פעם אחת והיו ביום השביעי וגו' ויסובו את העיר וגו' שבע פעמים וגו' ותפול החומה תחתיה, וכן להפיל חומת צור, ובזמן הבית ככל יום היו מקיפין את המזבח פעם אחת ובשביעי ז' פעמים, ועל כן נהגו כל ישראל להקיף התיבה שהתורה עליה, ועוד כי בהושענא רבה מקויימת חתימת שלשת הספרים הפתוחים בראש השנה לפני הקב"ה ונחתמים ביום הכפורים ובהושענא רבה תכלית הכפרה כשכבר התענינו מערב ראש השנה עד יוה"כ ונמחלו עונות והזדונות והפשעים, ועל חייבי מיתות שזוגנין המה גולים מהבתים לסוכות שהם דירת עראי ועל זה נתכפר לנו בגלות, והלולב שמנענענין להודיע כי נצחנו כל המקטרגים עלינו, כדאמר בירושלמי ובפסיקתא כד הדין נצוחיא ונצחין בקרבא ונקטין לולבא בידיהון פירוש כדרך המלכים המנצחין ותופשין העיירות ולוקחין הרומחין ודגל המלכות תלוי עליהם ועולין על ראש המגדל ומוליד ומביא לכל רוח להודיע כי המלך נצח את הכל, על כן טוב לומר בו מזמורים של שבת וקדושה רבא כבשאר ימים טובים, (אב"ן):

למ) וכן נהגו בצרפת להדליק גרות בהושענא רבה ככליל כפור, והמעם מפורש לעיל במקומו:

ט) ערבה בשביעי של חג א"ר אמי צריכה שיעור ואינה ניטלת אלא בפני עצמה ואין אדם יוצא ידי חובתו בערבה שבלולב, וכמה שיעורה אמר רב נחמן שלשה ברי עלין לחין, ורב ששה אמר אפילו עלה אחד כבוד אחד, ואמר רב האי גאון מכוונר הדבר לעשות כרב ששת לכתחילה אם ימצא כרב נחמן ואם לא ימצא הא קיימא לן כרב ששת באיסורא לגבי רב נחמן, ואין אדם יוצא י"ח אף אם הגבירו לצאת בו וחזר והגבירו לשום חובת ערבה לא יצא, ורב חסדא אמר יצא, ופוק חזי טאי עמא דבר:

מא) ונהגו כל ישראל לקחת ערבה לבדה ומדרב דאייתו ליה ערבה חביט חביט ולא בריך קא סבר ערבה מנהג נביאים היא ואמנהגא לא מכרכינן, ובודאי בערבה לבדה הוה מעשה דיאנה אלא מנהג, אבל בערבה שבלולב לא הוה מעשה דההיא מן התורה היא. בכל יום היו מקיפין את המזבח פעם אחת ואומרים אנא ה' הושיעה נא שני פעמים, ר' יהודה אומר אני והו הושיעה נא, אותו היום היו מקיפין את המזבח שבע פעמים, איתמר ר' אלעזר אומר כלולב וכן אמר רב יוסף כלולב, ור' חנינא אמר בערבה ור' אלעזר תלמיד לגבי ר' חנינא ואין הלכה כתלמיד במקום הרב והלכה כרבי חנינא ולכך אנו מקיפין בערבה, ואיתותב רב יוסף במאי דאמר בזקופה ולא בנטילה, והכין פסקי רבואתא הלכה למעשה דבערבה מקפינן, (הרב ר' יצחק נ' גיאח):

מב) וכתב רב שרידא שאסור לומר הושענא בשבת דילמא אתי למיסרך התינוקות שישמעו הושענא ואתו להו ליטול הלולב בשבת דאין יודעין אם הסבו את התיבה, ורבינו שלמה הצרפתי כתב דבשבת שאין בו לולב אין בו היקף, אך החזן יאמר ענין היום בהושענא כמנהג צרפת ופרובינצא הלכות שבת וסוכה שאומר הושענא של שבת וכו' ואחר שאין היקף ואין לולב אין באן חשש דאתו למיסרך, וכן מנהג כל ישראל לומר בו הושענא של שבת:

מג) ואמר רב האי ז"ל ש"צ שאומר לאחר שנמר הושענא כא"י האל המושיע מועה הוא ומוטב לשתקו שהוא מוציא מפיו ברכה לבטלה שלא תקנוה חכמים כי אם במגלה, ואמר רבינו סעדיה לאחר ההפסדה אומר תהלה ועובר ש"צ ולולב בידו ואומר הושענא והתורה על התיבה ומקיפין אותה ומחזירין מ"ה למקומו, ואומר קדיש ומתפללין תפלה המוספים, אבל רב עמרם כתב דלאחר שיימים ש"צ תפלת המוספים אומר ש"צ הושענא, וכן עמא דבר:

מד) ואע"פ שכתב רבינו האי שבכל יום יהיו מקיפין שלשה פעמים לימינו ושלשה לשמאלו והשביעית

והשביעית לימינו אין נראה לי, לפי שבכל יום לא היו מקיפין את המזבח אלא פעם אחת ובשביעי ' פעמים וזכר לזכר יריחו כדאמר בירושלמי, וכן אנו עושין זכר למקדש וזכר ליריחו בכל יום פעם אחת וביום השביעי ' פעמים, וכל הקפות המזבח ומתנותיו לימין היו דתיב ומעלותהו פנות קדים, והכבש בדרום היה, ודרשו חכמים מכאן כל פונות שאתה פונה לא יהיו אלא דרך ימין למזרח ביומא ובזבחים, וכן מנהג כל ישראל להקיף דרך ימין וכן עיקר, (אב"ן) :

מה) וסדר תפלות החג כתפלות פסח ועצרת אלא שבפסח אומרים זמן חידהנו ובעצרת זמן מתן התורתנו שניהנה בו התורה ובחג זמן שמחתנו שנאמר בו ושמחת בחגך וכתוב ביה בשמיני עצרת שהוא הכלית החג והיית אך שמח לרבות כל מיני שמחות לשמחה, (אב"ן) :

מו) ומוציאין שני ס"ת ביו"ט ראשון וקורין בפרשת אמור שור או כשב או עז ה' גברי ומפמיר ובחמשה עשר, וביו"ט שני קורין כאתמול, ומפמיר בראשון הנה יום בא לה' ונהגו והשלם כל המלאכה, וי"ל בעבור שאמר בע"ז כפ"ק כי לעתיד לבא כשידון הקב"ה את האומות יאמר להם שבע מצות שנצטוו בני נח היכן קיימתם וכו' ואף על פי כן מצוה קלה יש לי וסוכה שמה עשו אותה ויעשו אותה והקב"ה מוציא חמה מנרקה מיד כל אחד ואחד מבעט בסוכתו שנאמר ננתקה וכו' וזהו שכתוב אשר לא יעלו לחוג את חג הסוכות, וכן והשלם כל המלאכה לפי שעשה שלמה המלך ע"ה את החג י"ד יום שאכלו ביו"כ על ידי בנין הבית ושלם החג ונהכפר להם כמו שכתוב ביום השמיני שלח את העם וגו' על כל המיבה אשר עשה ה' לירוד עבדו שמחל לו על אותו עון ולישראל עמו שמחל להם עון דיום הכפורים, הכי איתא בפרק כמה מדליקין, (אב"ן) :

מז) וקריאת קרבנות החג נחלקו לכמה עניינים, אית נאון דאמר יום שלישי ראשון לחול המועד מוציאין ס"ת וקורין בקרבנות החג כהן קורא וביום הב' ולוי וביום הג' ישראל וביום הד' וחזור וקורא ישראל וביום הב' ענין אחד בלבד, וי"א ישראל קורא וביום השני וישראל אחר וביום הג', שביעי של ערבה שהוא ספק ששי כהן קורא וביום הששי, לוי וביום השביעי, ישראל וביום השביעי, ישראל אחר וביום הששי, ורב סעדיה אמר ישראל שלישי קורא וביום הששי, ישראל רביעי וביום השביעי. ורב עמרם אמר שביעי של ערבה כהן וביום הששי לוי וביום השביעי ישראל וביום השמיני ישראל אחר וביום הששי וכן מנהג נרבוני העיר הגדולה לאלהים כרב עמרם :

מח) וייצג לי על כל אלו המנהגים תשובות רבות, האחת היאך יקרא ישראל שלישי וביום הרביעי דאין בו ספק רביעי אלא שני או שלישי ועוד היאך יקרא ישראל הרביעי ענין אחד בלבד הלא הד' הנוסף יש לו לקרות שני ימים לספק חובת היום, ועוד לרב עמרם ולמנהג נרבוני היאך יקרא בשביעי וביום השמיני וחזור וקורא ישראל רביעי וביום הששי וכי לאחר שעשיתו קדש העשהו חול, ועוד דקיימא לן דשביעי ידחה בשמיני ולא יקרא כשאר הימים אלא ביום השמיני בלבד שלא לקרותו שביעי חול וקדש, הן הכי נמי שמיני ידחה בשביעי שאין לקרות בשביעי קדש וחול, ומכל מקום מנהג רש"י ז"ל טוב יותר שהרביעי הנוסף יקרא שני ימים חובת היום מספק, אך המנהג שהנהיג שהשלישי קורא וביום הרביעי לא ייחן כדפרושיית, ובשביעי הוא מדלג לקרות כהן וביום החמישי לוי וביום הששי ישראל וביום השביעי, רביעי ששי ושביעי ספיקות הימים וכן כל הימים :

מט) אך מנהג קצת צרפת וכל קנפניא ופרובינצא וספרד הוא עיקר שאין קורין בכל הימים אלא שני פרשיות והד' קורא כתורה ספק חובת היום, כהן וביום השני, לוי וביום הג', וישראל וביום הג', ישראל רביעי וביום השני והשלישי וכן בכל הימים, ובשביעי כהן וביום הששי לוי וביום השביעי ישראל וביום השביעי ישראל אחר וביום הששי

הששי וביום השביעי. נמצא בכל הימים כולם קורין ספק היום והרביעי הנוסף קורא ספק חובת היום בלא הפסק, וכן עיקר, (אב"ן הירחי):

(ג) ושבת שבחול המועד קורין ראה אתה אומר אלי לקריאת שבעה, וכן בשבת חול המועד לפסח, לפי שבו אזהרת חול המועד דכתיב אלהי מסכה לא תעשה לך וסמך ליה את חג המצות תשמור ודרשו בו לימד על חולו של מועד שאסור בעשיית מלאכה ולמה נסמכה פרשת המועדות לע"ז לומר לך כל המבזה את המועדות כאילו עובר ע"ז, ושלום, (אב"ן):

(דא) בשמיני של חג אומר זמן בקידוש, וכן בהשעיה ספק שמיני, דשמיני רגל בפני עצמו הוא לענין פז"ר קש"ב, ובשמיני מיתב יתבינן בסוכה ולא מברכינן, ומוציאין שתי תורות וקורין באחת כל הבכור ומפמיר ביום השמיני עצרת עד סוף הסדר, וכן כתב רב עמרם, וכן עמא דבר, ומה שכתוב בפסוקות עד ונסכה משום דאין משיריין בפרשה פחות מנ' פסוקים, ומפמיר ויהי ככלות שלמה לפי שכתוב בו ביום השמיני שלח את העם ויברכו את המלך, (אב"ן). והלכתא כרבא דאמר שביעי ידחה שבכל ימות החג אנו קורין שני הקרבנות יום שלפניו והיום עצמו שני בשלישי ושלישי ברביעי ורביעי בחמישי חמישי בששי בשביעי ואילו שביעי בשמיני לא קרינן אלא ידחה השביעי וקורא קרבן היום בלבד, והיינו דאתקין אמימר בנהרדעא דמדלגני דלוגי שמדלגין את השביעי וקורין ביום השמיני לבד, והא דהנן ביום טוב האחרון של חג קורין מצות וחקים ובכור כתב רבינו האי ז"ל כי הוא סימן וכך שמע מרבתי, יש שקורין כי המצוה הזאת וכן קורין אותה עדיין בירושלים, ויש שקורין ברכות דאם בחקתי בשביל ונתתי גשמכם בעתם והוא יום הזכרת גשמים, ויש שקורין כל הבכור, ואני אב"ן מצאתי כן בירושלמי, ור"ל או מצות או חקים או בכור:

(נד) ומנהג כל צרפת בין בחול בין בשבת לקרות עשר העשר, ואומרים צריך לקרות הכל מצות וחקים ובכור, ולפי שבזאת הפרשה מזהיר על המעשרות ומתנות עניים ומתנות כהונה ולפי שהוא תכלית חג האסיף להכריז שיהנוג שלא לעבור עליהם בכל האהר בשלש רגלים, כך שמעתי, (אב"ן):

(נג) ומנהג פרובינצא וספרד לקרות כל הבכור וולתי בשבת לקריאת השבעה שקורין עשר העשר עד סוף הפרשה, ומנהג רבינו האי ז"ל בירושלים:

(נד) וביום השני שהוא תשיעי ספק שמיני עצרת קורין כל ישראל וזאת הברכה לפי ששלמה ע"ה בירך את ישראל בשמיני של חג שנאמר ויברך את כל קהל ישראל לפיכך אנו קורין בתשיעי ספק שמיני הברכה שביד משרע"ה את ישראל, (אב"ן). ולפיכך אותו היום שמחת תורה, ששנינו במגלה שקורין קללות שבתורת כהנים לפני עצרת ראש השנה לאילן, וקללות שבמשנה תורה לפני ראש השנה כדי שתכלה שנה וקללותיה, ושבת שאחרי ר"ה קורין האוינו להעיד על ישראל ולהזהיר על התשובה, וזאת הברכה בשמחת תורה כמו שכתוב בו בשמיני עצרת והיית אך שמח ודרשו בו לרבות כל מיני שמחות לשמחה, לפי שהוא השלום כל קרבנות החג על מי שלא חג ביום טוב ראשון ולענין כל האחר ולענין שנת הביעור שהיתה בחג מקצה שלש שנים כדנהג במסכת מעשרות והיו עושין יו"ט גדול בזמן הבית בשמחת בית השואבה, ועל זה שנינו בר' פרקים בשנה המוכר בהמה לחבירו צריך להודיעו אמה מברתי לשחוט בתה מברתי לשחוט וכו' וערב יו"ט אחרון של חג לפי שהיו משלימין כל הנדרים והנדרות שהיו עליהם משום דכתיב והיית אך שמח, (אב"ן):

(נה) ונהגו כל ישראל להתחיל היום בבראשית לפי שביום שמחת תורה שהשלמנו אנו מתחילין אותה שכמו שוכינו להשלימה נזכה בהתחלתה ובהשלימה, ולפי שהיום יום שמחה שנתכפרו עונותינו מהכל כאשר אמרנו ומתוך דברי שמחה אנו רוצים להשלים ולהתחיל

ולתחיל להיות השכינה שורה עלינו כי אין השכינה שורה לא מתוך עצבות ולא מתוך עצלות
אלא מתוך דברי שמחה שנאמר והיה כנגן המנגן והיה עליו יד ה' :

(נו) **ומנהג** צרפת לקרוא בוטירות חתן התורה המשלימה וחתן בראשית המתחילה
וגורים נדרים הרבה, וכל הקהל כאחד מגדולם ועד קטנם קורין בתורה וידרו
נדרים לפי השגת ידם שנאמר בשמיני עצרת איש כמתנת ידו. עושין שמחות גדולות כל
הקהל בבית החתנים לפי שהוא תכלית הכפרה ושמחת התורה, ועל זה נראה שאמר
רב עמרם שכונאת הכרכת קורין י' והגומר נוטל שכר כנגד כל הקוראים, ומביא ראיה ממה
ששנו חכמים עשרה שקראו בתורה גדול שכולן גולל ס"ח, ולא יתכן בזה פתרונו כי
מה נשתנית קריאת היום משאר י"ט שאמרו חכמים ביו"ט קורין ה', והראיה שהוא מביא
הוא בכל השבתות וימים טובים (מדהניא) דהא תנן אין פוחתין מהן אבל מוסיפין עליהן
ואם קראו י' או מאה הגולל והוא המשלים הסדר נוטל שכר כולם שיש לו שכר הקריאה
והגלילה ונתרבה שכרו, וגולל אינו ר"ל גומר כמו שהוא סובר אלא גומר הסדר בכל יום
שבת ויו"ט, ועשרה לאו דוקא, (אב"ן). והמפמיר קורא ביום השמיני כיום אתמול כי יעבור
דמ' ספק ח' הוא, ומפמיר ויעמוד שלמה, ויש שמפמיר ויהי אחרי מות משה, והיה נראה
להפמיר ויעמוד שלמה עד ט' פסוקים להסמוך ליה לקריאתו ביום השמיני עצרת ואחריו אחרי
מות משה על שם פטירת משה ע"ה שהשלמנו בו ובכרכתו, (אב"ן) :

(נו) **מנהג** צרפת לקרות בשמיני עצרת לפני קריאת התורה ספר קהלת, ושמעתי מעם
דובר משום דכתיב ביה הן חלק לשבעה וגם לשמונה אלו שבעת ימי התג
ושמיני עצרת, רוצה לומר לפי שהוא חג האסיף להוהיר על התרומות והמעשרות ונדרים
שלא לעבור עליהם בכל תאחר, ובפרק ב' דעירובין דריש ליה לקרא לשבעה אלו שבעת
ימי הפסח וגם לשמונה אלו שמונת ימי התג, יש לומר להוהיר באחרון על הראשון והאחרון.
ואני מצאתי מעם יפה כי שלמה המלך ע"ה אמרו בהקהל בחג כמו שכתוב במועד שנת
השמיטה בחג הסכות כבא כל ישראל לראות והוא אמרו בחג בהקהל להוכיח את ישראל
על כן יתכן לאמרו בחג, ושוב נכון לאומרו בבהב"נ ולהוציא את מי שאינו בקי לפי שאין
הכל בקיאים בקריאתו. ולא כמנהג פרוכינצא שאומרים אותה בסוכה, (אב"ן) :

(נח) **וכן** בעצרת נהגו לומר רות, והמעם שמעתי לפי שכתוב בו בתחילת קציר שעורים
והוא זמן הקציר, ואני מצאתי מעם יפה לפי שאבותינו לא קבלו את התורה
ולא נכנסו לברית אלא במילה ומבילה והרצאת דמים כדאמר בפרק החולץ והיא נתגיירה
כדכתיב כי אל אשר הלכתי אלך וגו' מתוך דברי תשובת רות אנו יודעין את דברי נעמי
שאמרה לה אסור לך תחום שבת כאשר תלכתי אלך, אסור לך ייתוד באשר הלינו אליך
אסור לך ע"ו ואלהיך אלהי מיפקדינן בתרי"ג מצות עמך עמי וכו' כדאיתא בפרק החולץ,
וכן ישראל נתגירו בקבלת התורה על כן יתכן לומר ספר רות בעצרת, (אב"ן) : ושיר
השירים בפסח לפי שהוא מדבר מגאולת מצרים שהוא תחילת שיעבודם של ישראל וגאולתן
ראשונה שנאמר לסוסמתי ברככי פרעה, ואע"פ שהספר מדבר סוד' גליות בלי ספק, והמ"י.
ובמסכת סופרים שחייב אדם לברך על ה' מגלות על מקרא מגלה ואכתובים לקרא
בכתבי הקדש, (אב"ן) :

(נט) **העמרה** מה שנהגו בשמחת הורה ולסכבה בצעיפי הנשים ולתפור ולארזג
סביבותיה ולתת עליה כל חלי וכתם ונזמי הנשים וטבעותיהם ותכשיטיהן
שעליהן ונותנים על התורה כשמוציאים אותה, ובעת הקריאה על ראש הקוראים אע"פ שאין
באותן תכשיטין שום קדושה אף אם הזמינן לכך דקיל בפרק נגמר הדין דהוכנה לאו
מילתא היא כרנא וכר"ש כ"ג נבי ציפן זהב בפרק הקומץ רבה, וכ"ש בבאן שלא הוזמנו
לכך, מ"ם יש בו חשש גנאי משום לא ילבש גבר שמלת אשה שהם מתחנאים בתכשיטי
נשים, ועוד תכשיטין שהיו מתקשטות בהן שלא בשעת מחרתן אין נכון לתתם על התורה
ונגאי.

ונגני וכיעור הדבר אחרי כן לתתם על הנשים דמעלין בקדש ולא מורידין, ועוד כי על זה באים לחלול יו"ט שאורגים ותופרים ותולשים עשב המריח ריח טוב להת עליה, ועליהם אני קורא המקרא הזה כי כה אמר ה' הכר המצנפת והרם העטרה נסתלקה מצנפת מראש כהן גדול נסתלקה העטרה מראש כל אדם, ושבח לבורא שבמלתיו בקהל אחד שהייתי בחג שנת ס"ד לפרט והחוקתי להם לעשות עטרה של כסף וכן עשו, וגם מקוה, זכרה לי אלהי לטובה, (אב"ן):

(ס) **ואמר** רב האי ז"ל כי אותם שנהגו לגמר כמוגמר בכ"ה לכבוד ס"ת איסור גמור הוא שאין עושין מוגמר ביו"ט אלא למיני מאכל להכשירם באכילה כדרך שמעשנין את הוותים אבל זה אסור כלישנא בתרא מחלוקת להריח אבל לגמר בו דברי הכל אסור, אבל להוציא ס"ת מתיקו בעבור אכלו של טשה ובלבד שלא יבא ערום אל השנו ממנהניכם מפני המחלוקת, רבינו האי ז"ל:

(טא) **ואמר** רב עמרם ולאחר שטפמירין בנביא מברכים בא"י אמ"ה אשר בגלל אבות בנים גידל וכי' עד פתחו פיהם ואמרו ה' ימלוך לעולם ועד בא"י נותן התורה, ואלפ"א בית"א זו יש שטסימים אותה, אך רבינו סעריה אמר שאין נכון לגומרה שיש בה תוספת דברים שאינן ראויים לאומרים ולא יתכן לומר ברכה זו ולא הזכרת השם ומלכות שלא הזכרה ברכה זו בתלמוד ואין לקבוע ברכה אלא מה שקבעו הם, וכן מנהג כל ישראל לאומרו בלא ברכה כלל, (אב"ן):

(סב) **ואמרינן** כבבא כתר א פ"ק ובמנחות פרק הקומץ רבה ח' פסוקים שבתורה יחיד קורא אותן בבהכ"נ, דלר' יהודה יהושע כתבן ולא משה ולר' שמעון בן יוחאי משה כתבן בדמעו ואלויבא דתרווייהו הואיל ואישתנו משאר תורה אישתנו לקרותן יחיד, וכתב ה"ר משה זצ"ל דהפי' יחיד מותר לקרותה, שלא בעשרה, ולא יתכן דאמרי לכו להם כל הקהל לעשות שינוי והיכר כהם ולקרותן יחיד, ועוד דתני לה בהלכתא פסיקתא ואין קורין בתורה פחות מעשרה ואין פורסין על שמע כו' במגלה, ועוד אם ילכו להם ויקראנה יחיד לא יחיה שינוי בתורה דבכל התורה אם התחילו לקרותה בעשרה והלכו מקצתן גומרים כדאייתא בירושלמי דמגלה, (לעיל), ועוד לשון יחיד קורא אותם נראה שחייב לקרותן ולא אמר יחיד מותר לקרות, (אב"ן), וגם מנהג פרובינצא וספרד שאומר יחיד קורא אותם פי' שלא יקרא החון עמו לא יתכן לפרש, דהא כל התורה נמי יחיד חייב לקרותה כדאייתא במגלה קראה א' קראוה ב' יצאו תנא מה שאין כן בתורה דיחיד חייב לקרותה, והחון שעמו להיותו סרסור בינו ובין העולם כממע"ה בינינו לבין המקום שנאמר אנכי עומד בין ה' וביניכם, ובירושלמי הוא וכתוב בענין קריאת השבת, וזה שקורא החון עמו שלא לבייש למי שאינו יודע לקרות כדתנן במסכת בכורים בראשונה כשהיו מביאין בכורים מי שיודע לקרות קורא ומי שאינו יודע מקרין אותו, נסנעו מלהביא התקינו שהיו מקרין את היודע ואת שאינו יודע, את כל זה הקשה רבינו יעקב ופרש יחיד קורא אותה שלא יפסיק בהן לקרותן שנים זה ר' פסוקים וזה ד' פסוקים כפר"ת, ויש לו סמך וראיה לדבריו במסכת סופרים ובירושלמי דמגלה פרק בני העיר ר' יונתן ספרא חמא לר' אבונא ספרא קרי שירת הבאר ומכרך לפנייה ולאחריה א"ל ועבדין כן א"ל ועדיין את לזו כל השירות מעונות ברכה לפנייהם ולאחריהם ואשתאליית לר' סימון אמר להון בשם ר' יהושע בן לוי אין לך מעין ברכה לפניו ולאחריו אלא שירת הים ועשרת הדברות וקללות שבתורה כהנים וקללות שבמשנה תורה אמר ר' אבהו אני לא שמעתי אלא נראים הדברים בעשרת הדברות. ר' יוסה בר בון בשם רב תמנתא פסוקיא אחרייא שבמשנה תורה מעונין ברכה לפנייהם ולאחרייהם לפי שאין מפסיקין בהן אלא יחיד קורא אותן, הא למדת דשירת הים ועשרת הדברות ותוכחות שבתורה כהנים ושבמשנה תורה ושמונה פסוקים אחרונים שבתורה אין לקרות בהן שנים זה אחר זה אלא יחיד קורא אותן, ואע"פ שאמר במגלה בבבלי שאין מפסיקין

מפסיקין בקללות לא שנו אלא קללות שבתורת כהנים אבל שבמשנה תורה פוסק, נהגו כל ישראל שלא להפסיק לא באלו ולא באלו, ויש לי סמך מכאן לפי המנהג, והמעט שאין מפסיקין בהן מפורש בירושלמי ובמסכת סופרים אין מפסיקין בקללות כו' מוסר ה' בני אל תמאס ואל תקיץ בתוכחתו אל תעשם קוצים קוצים א"ר לוי אמר הקב"ה אינו ברין שיהיו בני מתקללים ואני מתברך, (אב"ן הירחי):

בריך רחמנא דסייען.

הלכות פסח

א) **שבת** שלפני הפסח נהגו כל ישראל לקרותו שבת הגדול, והמעט למנהג זה לפי מה דקי"ל בסדר עולם רבה ובשבת פרק ר' עקיבא ר"ח ניסן שבו יצאו ישראל מצרים ה' בשבת היה וחל עשור לחדש בשבת ואמר להם הקב"ה בעשור לחדש הזה ויקחו להם איש שה וגו' אמרו ישראל הן נזכח את תועבת מצרים לעיניהם ולא יסקלונו אמר להם הקב"ה התיצבו וראו את ישועת ה' אשר יעשה לכם היום הלכו ולקחו איש פסחו בעשור לחדש להיות להם למשמרת עד י"ד לחדש כשראו המצריים היו רוצים להנקם מהם והיו מעייהם מתחכנין ונדעכין באש ונידונים ביסורין ובהלאים רעים ולא הויקו אחר מישראל, ועל ידי אותם הנסים שאירעו באותו שבת נהגו לקרות שבת שלפני הפסח שבת הגדול, כך קבלתי בצרפת, (אב"ן):

ב) **מנהג** בכמה מקומות שאין נועלים החדרים שישינום שם בלילי הפסח כי בניסן נגאלו ובניסן אנו עתידים להגאל דכתיב ליל שמורים הוא לה' לילה המשומר ובא מששת ימי בראשית ואם יבא אליהו ימצא הבית פתוח ונצא לקראתו מהרה ואנו מאמינים בזה ובשכר האמנה יבא, ואית סמך לרבר זה בכתובות פרק הנושא את האשה בירושלמי ר' ירמיה ספקד אלבשוני חיוורין הפיתין אלבשוני דגרסין והבון מסאני ברגלי וחומרי בירי ויהבני על סימראי אין אתא משיחא ואנא מעתה, ויש באמנה זו שכר גדול, ובמכילתא גדולה האמנה לפני מי שאמר והיה העולם שבשכר האמנה שהאמינו ישראל שרתה עליהם רוח הקדש ואמרו שירה שנאמר ויאמינו בה' ובמשה עבדו מיד או ישיר משה ובני ישראל, ר' נחמיה אמר כל המקבל מצוה אחת בהאמנה כדאי הוא שתשרה עליו רוח הקדש, וכן אתה מוצא שלא ירש אברהם אבינו העוה"ז והעוה"ב אלא בשכר אמנה שהאמין בו שנאמר והאמין בה', וכן אתה מוצא שלא נגאלו אבותינו ממצרים אלא בשכר אמנה שהאמינו בו שנא' ויאמן העם וישמעו וגו' וכן אתה מוצא שאין הגלויות עתירות ליגאל אלא בשביל אמנה שהאמינו שנאמר תשורי מראש אמנה וכתוב וארשתוך לי באמונה וגו', במגלת סתרים:

דרשה לפסח

ג) **שנינו** בפסחים בפ"ק שואלין בהלכות הפסח קודם לפסח שלשים יום שהרי הנביא היה עומד בפסח ראשון ומהיר על פסח שני, שנינו בתורת כהנים צו את אהרן לפי שכל סדר ויקרא וזרקו בני אהרן ונתנו בני אהרן וערכו בני אהרן ואהרן לא הוזכר שם שנתרחק על מעשה העגל, אמר משה לפני הקב"ה רכש"ע כאר שנואה ומימיה חביבין אם לעצים חלקת כבוד בשביל בניהם דתנן כל העצים כשרים למערכת חוץ משל זית ושל גפן קל וחומר לאהרן בשביל בניו לכך נאמר צו את אהרן ואת בניו הקרימו הכתוב לבניו, זאת תורה העולה והלא בסדר ויקרא דבר הרבה מעולה וחטאוף ואשמות ומנחות אלא לפי שבכאן נכתבו ונשלטו כל הריגין שלא נכתבו שם כתב בהו תורה כאדם המביא פת כסנין לבסוף, וכן נבנאות מלאכי שהוא חותם כל הנביאים כתב